

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛІСТИКА

ГРИЦАК Х. М.,
аспірант кафедри кримінального права
і процесу
(Інститут права та психології
Національного університету «Львівська
політехніка»)

УДК 343.1

**ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТИМЧАСОВИМ
ОБМЕЖЕННЯМ У КОРИСТУВАННІ СПЕЦІАЛЬНИМ ПРАВОМ –
ПРАВОМ НА ПОЛЮВАННЯ**

Стаття присвячена огляду питання застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження, як тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом – правом на полювання. Здійснено аналіз судової практики, з якої можна дійти висновку про те, що під час полювання використання зброї може бути дуже небезпечним та травматичним і для самої людини, зокрема як із необережності, так і з невміння поводитися зі зброєю. Зроблено висновок про необхідність удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в частині застосування тимчасового обмеження в користуванні спеціальним правом – правом на полювання.

***Ключові слова:** тимчасове обмеження, право на полювання, досудове розслідування, заходи забезпечення.*

Стаття посвящена обзору вопроса применения такой меры обеспечения уголовного производства, как временное ограничение в пользовании специальным правом – правом на охоту. Осуществлен анализ судебной практики, по которой можно сделать вывод о том, что во время охоты использование оружия может быть очень опасным и травматическим и для самого человека как по неосторожности, так и с неумения обращаться с оружием. Сделан вывод о необходимости совершенствования действующего уголовного процессуального законодательства в части применения временного ограничения в пользовании специальным правом – правом на охоту.

***Ключевые слова:** временное ограничение, право на охоту, досудебное расследование, меры обеспечения.*

The article is devoted to the review of the question of the application of such a measure for the provision of criminal proceedings as a temporary restriction on the use of special law – the right to hunt. An analysis of jurisprudence has been carried out on the basis of which it can be concluded that during the hunt the use of weapon can be very dangerous and traumatic both for the person himself, including both by inadvertent use and inability to handle weapon. The conclusion is made for the need to improve the existing criminal procedural law in terms of the application of a temporary restriction on the use of special law, namely the right to hunt.

***Key words:** temporary restriction, right to hunt, pre-trial investigation, security measures.*

Вступ. Існує досить багато випадків використання мисливської зброї під час полювання без дозвільних документів, що зумовлює виникнення питання неможливості застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження, як тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом – правом на полювання, оскільки або відсутні документи для вилучення, або ж такими документами є звичайний дозвіл на зброю, що відрізняється від того, вилучення якого передбачене процесуальним законом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У юридичній літературі питанню кримінальної відповідальності за незаконне полювання приділялась певна увага. Відповідні проблеми досліджували такі вчені: В.І. Андрейцев, Ю.С. Богомяков, В.І. Борисов, Т.Д. Бушуєва, П.А. Воробей, С.Б. Гавриш, В.Г. Гончаренко, В.К. Грищук, М.С. Грінберг, П.С. Дегель, С.А. Данилюк, О.О. Дудоров, Є.М. Жевлаков, М.Й. Коржанський, А.М. Комісаров, О.М. Костенко, З.Г. Корчева, І.П. Лановенко, Б.М. Леонтєв, Ю.І. Ляпунов, В.К. Матвійчук, А.Й. Мілер, В.Л. Мунтян, П.Т. Накіпелов, В.Д. Пакутін, П.Ф. Повеліцина, О.Я. Светлов, Є.Л. Стрельцов, В.Я. Тацій, С.В. Трофімов, І.А. Тяжкова, В.І. Шакун, Ю.С. Шемшученко, В.А. Широков, С.С. Яценко та інші.

Результати дослідження. Відповідно до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» від 22.02.2000 р. № 1478-III [1] мисливством називається вид спеціального використання тваринного світу шляхом добування мисливських тварин, що перебувають у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах у межах мисливських угідь.

Полювання – дії людини, спрямовані на вистежування, переслідування з метою добування (відстріл, відлов) мисливських тварин, що перебувають у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах. До мисливських тварин належать дикі звірі та птахи.

Відповідно до ст. 12 Закону, право на полювання в межах визначених для цього мисливських угідь мають громадяни України, які досягли 18-річного віку, іноземці, які одержали дозвіл на добування мисливських тварин та інші документи, що засвідчують право на полювання. Полювання з використанням вогнепальної мисливської зброї дозволяється лише особам, які одержали в уповноваженому державному органі відповідний документ дозвільного характеру на право користування цією зброєю.

До полювання прирівнюється:

– перебування осіб у межах мисливських угідь, зокрема на польових і лісових дорогах (крім доріг загального користування), з будь-якою стрілецькою зброєю або з капканами та іншими знаряддями добування звірів і птахів, або з собаками мисливських порід чи ловчими звірами і птахами, або з продукцією полювання (крім випадків регулювання чисельності диких тварин, польових випробувань і змагань мисливських собак (не нижче обласного рівня);

– перебування осіб на дорогах загального користування з продукцією полювання або будь-якою зібраною розчохленою стрілецькою зброєю.

Згідно з положенням ст. 14, документами на право полювання є такі: посвідчення мисливця; щорічна контрольна картка обліку добутої дичини і порушень правил полювання з відміткою про сплату державного мита; дозвіл на добування мисливських тварин; відповідний дозвіл на право користування вогнепальною мисливською зброєю у разі її використання тощо.

Зазначені документи мисливець зобов'язаний мати під час здійснення полювання, транспортування або перенесення продукції полювання пред'являти їх на вимогу осіб, уповноважених здійснювати контроль у галузі мисливського господарства та полювання.

Нормативно-правовий акт, що регулює порядок видання дозвільних документів на полювання, існує Порядок видання посвідчення мисливця і контрольної картки обліку добутої дичини й порушень правил полювання, затверджений Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства від 01.10.2014 р. № 383 [2].

Як зазначається у п. 1.2 Порядку, «документами на право полювання є посвідчення мисливця, контрольна картка обліку добутої дичини й порушень правил полювання з відміткою про сплату державного мита та інші необхідні документи, передбачені ст. 14 Закону України «Про мисливське господарство та полювання».

Окрім цього, Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 17.10.2011 р. затверджено Положення про правила проведення полювань, поводження зі зброєю та порядок видання ліцензії на добування мисливських тварин [3], де досить чітко врегульовані практичні питання ведення полювання, поводження зі зброєю, та отримання ліцензії на добування однієї особини тварини певного виду.

Відповідно до наведених законодавчих актів і формується сфера мисливства та проводиться законне полювання. Однак, кримінальне законодавство встановлює відповідальність за порушення таких вимог. Так, ст. 248 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) закріплює санкцію за незаконне полювання [4, с.116]: порушення правил полювання, якщо воно заподіяло істотну шкоду, а також незаконне полювання в заповідниках або на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або полювання на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, що занесені до Червоної книги України, караються штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років із конфіскацією знарядь і засобів полювання та всього добутого.

Ті самі дії, якщо вони вчинені службовою особою з використанням службового становища, або за попередньою змовою групою осіб, або способом масового знищення звірів, птахів чи інших видів тваринного світу, або з використанням транспортних засобів, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, караються штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією знарядь і засобів полювання та всього добутого.

У Постанові Пленуму Верховного суду України від 10.12.2004 р. № 17 про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля [5] зазначається, що з'ясовуючи обставини вчиненого протиправного діяння, необхідно особливо ретельно перевіряти те, чи є причинний зв'язок між ним і фактом заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, чи не зумовлені шкідливі наслідки факторами, що не залежали від волі підсудного (стихійне лихо, пожежа тощо). Відповідальність за злочини проти довкілля настає і тоді, коли відповідні дії були вчинені у зв'язку з виробничою або іншою діяльністю.

Кримінальна відповідальність за полювання, незаконність якого полягала в порушенні встановлених правил, настає лише за умови заподіяння істотної шкоди. Такою шкодою, можуть бути визнані: зникнення того чи іншого виду тварин у певній місцевості; знищення місць компактного проживання та розмноження звірів і птахів, їхніх жител, споруд; руйнування об'єктів природного середовища; знищення тварин, відтворення яких пов'язане зі значними труднощами. За незаконне полювання в заповідниках чи на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду або на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, занесені до Червоної книги України, кримінальна відповідальність настає незалежно від того, чи мали місце шкідливі наслідки.

Отже, якщо особі інкримінується діяння, передбачене ст. 248 ККУ, а слідчий/прокурор має підстави для обґрунтованої підозри, то на етапі досудового слідства може вирішуватися питання про тимчасове обмеження в користуванні підозрюваним спеціальним правом – правом на полювання. У межах цього заходу, як ми знаємо, вилучаються документи, які посвідчують наявність такого права. Перелік документів ми зазначали при розгляді нормативно-правової бази здійснення мисливської діяльності. Серед таких основними є посвідчення мисливця, картка обліку та дозвіл на використання мисливської вогнепальної зброї.

Так, обставинами, які можуть заходами забезпечення кримінального провадження (у вигляді тимчасового обмеження на право полювання) є такі: «ОСОБА_1, ОСОБА_3 та ОСОБА_2 27 березня 2012 р близько 02-ї години неподалік с. Сичівка Вишгородського району Київської області на території господарства «Мисливські стежки-2» за попередньою змовою між собою, з використанням мисливської рушниці «Вепрь» № НОМЕР_3 калібру 308 мм. та лампи фари, за допомогою якою висвічували звірів, на автомобілі НОМЕР_1, який належить ОСОБА_1, здійснили незаконне полювання та добування диких звірів, а саме самця дикої козулі та самки дикого оленя з одним ембріоном, в результаті чого ТОВ «Мис-

ливські стежки-2» було заподіяно істотну шкоду, що обчислюється згідно із Законом України «Про мисливське господарство та полювання» в сумі 30500 грн.» [6] Діяння інкримінувалося за ч. 2 ст. 248 ККУ.

Такі дії, як правило, мають передбачати застосування міри процесуального примусу у вигляді тимчасового обмеження та вилучення документів, які посвідчують право на полювання. Як свідчить статистика, в Україні незаконно добувається досить значна кількість мисливських тварин, але реально судами притягнуто до відповідальності незначну кількість порушників. Згідно зі статистичними даними Державної судової адміністрації України, за вирокami, що набрали законної сили, за ч. 1 ст. 248 КК України, в Україні засуджено за незаконне добування дичини у 2001 р. – 3 особи, у 2002 – 46 осіб, у 2007– 7 осіб, у 2008 – 13 осіб, а за ч. 2 ст. 248 КК України: у 2007 році – 14 осіб, у 2008– 21 особу [7, с.2]. Загалом, за останні 13 років (з 1998 р. по 2010 р.) в Україні зареєстровано 897 фактів незаконного полювання [8, с.2].

Проте бувають зовсім і фатальні випадки, що трапляються через невиконання положень законодавства про ведення полювання та поведження зі зброєю. Так, нещодавно, «як встановили правоохоронці, смертельне поранення потерпілому з необережності спричинив рідний брат. Того дня двоє родичів вирішили піти на полювання без жодних дозвільних документів. Під час цього 60-річний чоловік випадково з власної зареєстрованої рушниці поцілів у брата. Один постріл виявився смертельним [9]». Такі випадки змушують задуматися про таку начебто невідчутну сферу нашого повсякденного життя – полювання. Окрім самої специфіки мисливства для окремої категорії осіб, часто нехтують іншими приписами закону, вважають непотрібним проходження процедури отримання дозвільних документів, та переконані, що наявність у них зброї є достатньою підставою для виходу на полювання.

Дуже вдало та доречно в такій ситуації, на нашу думку, висловився А.С. Курманов: «загальновідомо, що усвідомлення невідворотності строгого покарання за скоєний злочин є стримуючим, попереджувальним фактором, а впевненість в безкарності чи м'якості покарання – одна з обставин, яка сприяє вчиненню правопорушення» [10]. Саме в такому руслі і повинна рухатися практика застосування тимчасового обмеження в користуванні спеціальним правом – правом на полювання. Адже саме на етапі досудового слідства є реальні шанси уникнути повторності вчинення кримінального правопорушення, попередивши прояви протиправної поведінки в майбутньому через недостатність застосування та м'якість процесуальних заходів.

Особа, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення в сфері мисливства, повинна розуміти, що держава довірила їй право користуватися зброєю в розумних межах та цілях, а нехтування таким правом може закінчитися фатально.

Попри сказане, ми хочемо звернути увагу на таке: у більшості випадків особи, які незаконно займаються полюванням, не мають жодних дозвільних документів. У них є тільки зброя. На цьому потрібно зосередити нашу увагу.

Так, наприклад, «ОСОБА_3, в порушення правил полювання, маючи умисел на здійснення незаконного полювання, з метою добування диких тварин, 29.10.2013 р., біля 13:00 години, після завершення дійсності терміна дії картки відстрілу пернатої дичини № 12, виданої мисливським господарством НПП «Деснянсько-Старогутський», не маючи належного дозволу для здійснення полювання, взявши із собою свою мисливську рушницю марки ІЖ-58 12 калібру НОМЕР_1 та патрони до неї, пішов у ліс, розташований біля с. Стара Гута С-Будського району, який розташований на території природно-заповідного фонду НПП «Деснянсько-Старогутський», на якій полювання заборонено, де здійснював пошук тварин для їх відстрілу, однак був затриманий працівниками НПП «Деснянсько-Старогутський» та не встиг застрелити диких тварин» [11]. Або, наприклад, «ОСОБА_4 та ОСОБА_5, не маючи відповідного дозволу на полювання на зайця (відстрільної картки), у заборонений час (темний час доби), використовуючи для переслідування мисливської тварини автомобільний транспорт, виїхали на поле № 8, яке належить другому відділенню Державного дослідного господарства імені Суворова, розташованому біля с. Щербанка Роздільнянського району

Одеської області, що в межах території мисливських угідь Роздільнянської районної організації Українського товариства мисливців та рибалок, з метою здійснення незаконного полювання на зайця (мисливської тварини). Знаходячись в автомобілі, із мисливської рушниці марки ТОЗ-34 № 88334034 12 калібру здійснювали постріли» [12].

Як бачимо, питання про наявність дозвільних документів не піднімається, а питання про обмеження права на полювання не вирішується. Загалом, прецедентів щодо обмеження особи в користуванні спеціальним правом – правом на полювання, є надзвичайно мало. Однак самих випадків незаконного полювання налічується чимало. Яким же тоді чином відродити реалізацію названих заходів забезпечення кримінального провадження? Ми вважаємо, що це можна зробити лише відкоригувавши норму закону.

Судова практика проголошує те, що «особи, які володіють зброєю та мають намір її застосувати на полюванні, зобов'язані бути надзвичайно обережними та уважними, щоб не завдати шкоди життю та здоров'ю інших людей. Ступінь обережності взаємовідповідний небезпечності використання зброї» [13].

Висновки. Отже, у випадках вчинення злочинів із використанням зброї на полюванні, необхідно враховувати той ступінь небезпеки, який пов'язаний із застосуванням зброї, а також той факт, що необережність у цій ситуації може призвести до кримінального покарання, навіть якщо особа думає, що стріляє у тварину.

У зв'язку з цим, ми не можемо забувати про те, яку функцію виконують заходи забезпечення кримінального провадження – тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом. Під час аналізу необхідності застосування обмеження права на полювання чи права на використання мисливської зброї слід враховувати наявність ризиків для життя та здоров'я людей, які пов'язані з такою діяльністю та можуть продовжувати існувати.

Будь-які незаконні дії, ми ще раз наголошуємо, які пов'язані з використанням зброї, повинні присікатися та обмежуватися негайно. Як ми могли спостерігати, приклади необережного поведіння зі зброєю та приклади її незаконного використання показують те, до чого призводить людська безпечність та віра у безкарність. Обмеження в користуванні спеціальним правом має змінити таке байдуже ставлення людей до зброї як загалом, так і під час полювання, оскільки небезпечність цього виду діяльності доведена фактами як на практиці, так і в межах кримінального судочинства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про мисливське господарство та полювання». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1478-14>.
2. Наказ Мінагрополітики України «Про затвердження порядку видачі посвідчення мисливця і контрольної картки обліку добутої дичини й порушень правил полювання». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1316-14>.
3. Наказ Мінагрополітики України «Про правила проведення полювань, поведіння зі зброєю та порядок видання». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1211-11>.
4. Кримінальний кодекс України. Київ, 2013. С. 215.
5. Постанова Верховного Суду від 10.12.2004 «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04>.
6. Судова практика. URL: <https://cases.legal/uk/act-uk1-27649076.html>
7. Проців О.Р. Браконьєрство в умовах командно-адміністративної системи управління мисливством. *Полювання та риболовля*. 2013. № 1(135). С. 2.
8. Турлова Ю.А. Кримінологічна характеристика браконьєрства в Україні та протидія цим злочинам: автореф на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2011. С. 2.
9. Стаття. URL: <http://www.cv.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1777260>.

10. Курманов А.С. Причины совершения незаконной охоты. URL: http://www.lib.csu.ru/vch/9/2005_01/025.pdf.
11. Судова практика. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36734045>.
12. Судова практика. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45696097>.
13. Судова практика. URL: Gibson v. Payne, 79 Ore. 101, 154 P. 422 (1916).

ДАНИЛЕНКО А. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

КОЧУРА О. О.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

УДК 343.14

**ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПОЛОЖЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ, ЯКА
СКОЇЛА СУСПІЛЬНО-НЕБЕЗПЕЧНЕ ДІЯННЯ ДО ДОСЯГНЕННЯ ВІКУ
КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ВІДПОВІДНО ДО ЧИННОГО
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

У статті розглянуто правове положення неповнолітньої особи, визначено особливості проведення досудового розслідування щодо неповнолітніх. Окрему увагу приділено процесуальному статусу особи, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці від 11 років і до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

Ключові слова: неповнолітній, досудове розслідування, вік кримінальної відповідальності, примусові заходи виховного характеру, поміщення до приймачника-розподільника.

В статье рассмотрено правовое положение несовершеннолетнего, определены особенности проведения досудебного расследования в отношении несовершеннолетних. Особое внимание уделено процессуальному статусу лица, совершившего уголовное правонарушение в возрасте от 11 лет и до достижения возраста, с которого может наступать уголовная ответственность.

Ключевые слова: несовершеннолетний, досудебное расследование, возраст уголовной ответственности, принудительные меры воспитательного характера, помещение в приемник-распределитель.

